

ГОДИНА

5
1 8 6 8**ВОЈИН**

БРОЈ

15
20. Маја.**ЛИСТ ЗА ВОЈНЕ НАУКЕ, ВЕШТИНЕ И НОВОСТИ**

издаје и уређује Драгашевић, официр.

Војни редови. од Лера (наставак). — Веројетно промене у тактици
— Положаји, од Лера (наставак — Суваров (наставак).

Бојни редови.

Од Лера.

(Наставак.)

Задатак 5-ти. Постројити пешачку дивизију са њеном артиљеријом за спремање напада.

Решење. Војска се строи у неколку линија размакнутих батаљона, једна за другом, на малим растојањима и одстојањима, с тога, што се напад почиње тек онда, кад је непријатељ већ доста ватром ослабљен.

До сад смо на земљиште у решењима горњих задатака врло мало гледали. Потпуно просматрање тога питања (о утицају земљишта на распоред, кретање и дејство војске) излази из граница нашега чланка. Овде пак, при говору о бојнима редовима, о гивкости ворме стројева војски за бој, доста ће бити, ако се примети, да је утицај тај врло велики; па како распоред војске за бој мора се са свим управљати према земљишту, то онда

оно и војска ваља да се узајамно допуњују, а како је пак земљиште до бескрајности разнолико, тако, да у природи не можеш наћи два потпуно једнака положаја *), то већ под утицајем једнога тога услова, осим других опет разноликих, и форма постројења војске за бој, мора бити до бескрајности гинка. Тако н. пр. ако смо на земљишту, у свима правцима приступном, тада ваља држати војску што више сасређену (на батаљон око 500 кор: на пук око 800—1000, на дивизију око једне врсте, на корпус из три пешачке и једне коњичке дивизије од 2 до 3 врсте **); на земљишту, које је приступно само на неколико точка — нешто шира; на земљишту пак стешњеном, у теснацу (Маратон, Аркона) бојни ред имаће врло мале ширине а знатне дубине. Таквих варијација има много; оне иду у бескрајност.

Досадашња испитивања довољно казују, докле може ићи разноликост формама бојнога реда. И доста све, почињући од наравствене каквоће војскине, па до најзнатнијег земљишног предмета, показује на њих свога сидног утицаја. Храбра војска

* „О земљишту може се рећи исто, што и о визијонима — говори Лију — на целоме свету не можеш наћи две визијонимје потпуно сличне. Исто тако не ћеш моћи наћи ни два земљишта, која би на извесној величини била потпуно једнака, и на која би се могла применити једна иста утврђења, исти распореди.“

** Што се бројева тиче једном за свагда велико, да они имају у тактици више условна значаја, па ако их где и спомињемо, то једино с тога, да би јасније саму ствар карактерисали. На тај начин, по којим пут биће потпуно добро, н. пр. кад је бојште пут, ако дивизија узме неколико корака ширине фронта, други пут пак при обрани репе, може она заузети по фронту сат и два.

WWW.UNILIB.RS — иуначније и радити може, па іої с тога и мање резерве дати ваља — може дакле дугачки распоред узети. Војска слаба, склопљена н. пр. од врбованих људи — хрђаве унутрашње свезе има, с тога је ваља више надгледати и у маси држати. Вероватно, да је то био један од главних узрока, који натера Фридриха да се држи скоро изливенога бојнога реда без икакве гнпкости и хитрине испрекиданог бојног реда. Тај узрок принуди Тилија и Валенштајна те скупљаху своје војске у са свим неправилне масе (терција од 5.000). Разлика у стројима вормама Фридрихова и Валенштајнова времена зависила је једино од стања ватренога оружја у те две періоде. На против у Шведској војсци, под Густавом Адолфом, која се из народа узимаше и коју велики дух одушевљаваше, држаху се испрекидана строја; бојни ред састављаху одвојене мале тактичне јединице. Марије узимајући у своје леђијоне сумњив елеменат — робове, одма је увидео да ваља војску масирати и завести, место малих манипула (од 60 до 120 људи) већу тактичну јединицу — кохорту (од 300 људи). Исто се то може сада применити и на избор нападанога строја, али зависно од наравствених услова: или нападне колоне, или батаљонске ил четне. Ако је војска добра и старешине ваљане, ако су одушевљени једним духом, и умеју ценити свети задатак свој, тад се може смело нападати у четнима колонама; ако свега тога нема, тад га ваља допунити механичним средствима, војске ваља скупити у масе и водити их за напад у батаљонским колонама. Војске сталне, више хладнокрвне, или краће; које имају уро-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

ђене каквоће инглескога војника — и одбијају нападе ватром из разврнутога строја, од себе се разуме, ако је земљиште за тај строј. Војске, које немају те трпељивости, код којих у таквима приликама крв узаври, као код францускога војника — ваља при тима условима да одбијају нападе — нападима у колонама. Најпосле, земљиште, цељ дејства (утицај тих услова на ворме стројева напоменут је већ; овде ваља да погледамо само на зависност међу вормама и наравственим каквоћама у војсци), све то иако мења бојни ред, као што се сами можемо лако уверити из врло малог броја наведених случајева. Каквих тамо не беше ворма и растегнутих у једну линију и дубоких у неколико линија и кружних пунчастих и кружних угнутих, и у виду ромба (Ишл) најпосле степенстих, шахматстих *) итд. А и не можемо рећи, да је једна ворма боља или гора него друга већ свака од њих добра је, кад се употреби у своје време и на своме месту.

Па и ако су ворме бескрајно разнолике, опет дух бојнога реда, његова идеја свагда је иста. Ваља само упоредити две различне ворме, па да се одма уверимо, да су у обема одељења тако распоређена, како би свако од њих доста слободе имало како би се узајамно помагала, како ватром, тако и хладним оружијем и, што је врло добро средство за одбијање ма каквих изненадности. Свију

*) Све то наводимо не с тога, што би хтели да дамо Бог зна каква значаја тима вормама, као што је се то радило до сада, већ једино зато, да би боље разјаснили бескрајну гинкост стројења војске за бој.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

тих услова има у свакој ворми — бар ваља да их има али због врло променљивих околности, осушта-
ствовање њихово друкчије иде.

Сад да видимо како се све то може применити на коњички бојни ред; али пре свега, ваља да се упознамо са карактерним особинама њеним.

Ш.

КОЊИЧКИ БОЈНИ РЕД.

Карактерне особине коњичког бојног реда долазе од својства коњице, и ако је главна основна идеја његова иста, која и код пешачког и артиљеријског. Главно и одлично својство је коњици — **хитрост, брзина**, којом она у великој мери надмашује друге родове војске. С тога је она и највише **изненадностима** изложена. Овде ваља још приметити, да коњица најлакше уперед доћи може, а најтеже се опет уређује, као и то што се лако растура (коњица, чим на јуриш пође, није више у рукама свога начелника) а и с тога, што је у материјалноме погледу здраво сложена. Све то казује нам, да је томе роду војске јако нужна **резерва**, т. ј. **дубоки строј** (Вирцбург, Липско). Од себе се разуме, да може а и мора бити прилике, кад и коњица може проћи у боју без резерве, н. пр. при изненадним нападима.

Бојна одељења. Коњица је способна само за борбу хладним оружјем, то је њена специјалност. Успех борбе хладним оружјем, осим избора тренутка правца и наравственог одушевљења, зависи од брзине и масе. То је понашпречи услов за строј **бојних одељења**. Брзина и маса противрече једна

другој. Да би се пак колико толико сложиле, усвојено је, да се јуриш убрзава и да буде у разврнутоме строју, где се та два услова најбоље сложити могу. Ето како ваља да се построје бојна одељења. Ескадрони се стављају на водном а пукови на двоводном растојању један од другог. У опште растојања међу одељењима коњичкога строја не могу бити велика (с тога што међу коњичкима одељењима нема свезе у ватри), а не ваља да су велика: јер би нестало масе, једног од важних елемената за успех напада, и у коњичкој линији, било би слабих делова, које би непријатељ лако могао да продре. С друге стране, као што искуство казује, и без растојања проћи се не може, с тога, што кад се коњица трком креће, хоће више простора, редови се дакле у неколко удаљавају један од другог; осим тога коњи под ватром и од страха свагда насрћу један на другог, те с тога при нападу код коњице постаје некакво колебање час од ширине и час од стешњавања. (Наставиће се.

Веројетне промене у тактици,

као

след ширења жлебнога оружја и овога што се оздо пунџи.

Написао М. И. Драгомиров.

Ево под оваким именом изађе у лањска два последња „Војена Зборника“ мисли даровитог и нама већ познатог професора Драгомирова. У тој је расправи покушио и размогзао све историјске и савремене мисли о овоме предмету, те их као послерад

свога посла, пустио у свет на критику и јавно претресање. У томе своме делу, он је многе своје мисли брже прешао, јер је писао публици, којој је већ по одавна познат његов рад. Но ми ма да баш нисмо познати толико с његовим написаним мислима, опет ћемо се моћи лако досетити у свему, јер су нам бар позната његова „Стројна правила према тактици“, *) и јер нам је врло лепо исказао правац његове системе, његов један ђак у своме чланку „Каква је тактика Драгомировљева“, — што ове године излажаше у неколико бројева „Војнових.“ А и тактика његова у преводу скоро ће изићи, те ћемо њоме најјасније допунити наш појам о стварима, које се нас војниња толико тичу.

Сада смо накани да овај његов до сада последњи укупан посао, у преводу изнесемо нашим друговима; јер нисмо могли пропустити, да тако нова ствар, пуна јаких истина, остане само мањини нашој позната, кад ће, ако не сва начела његова из реда, а оно бар већи део њихов (ми то слободно кажемо) скорим засијнути и у оним правилима и уредбама војним, које до сада бејаху покривене тешким валом ништаве прашине незнања, несвести и слепога педантизма.

На овај чланак „Веројетне промене у тактици итд.“, изашле су до сад две критике; једна од њих односи се на све оно што је Драгомиров игда писао. Овој је Драгомиров и одговорио. Наше није да одсудно кажемо на чијој је страни истина; али само толико ведимо, е је одговор веома жесток, снажан и одсудан, — ма да су хијераршијске разлике оба

*) У лавском „Војнику“ бр. 22—30.

писца доста различне. Ако времена буде а наша публика узима дотле интереса, ми ћемо (по што чланак свршимо) и нека места узети из тих пребацивања и правдања, које ће наравно веома корисно бити по нас мирне сматраче, те исполинске научне борбе.

На свршетку овога нашега као предговора, појамно ће бити, за што ћемо навести једно место из онога, што рече редактор „Војеног Зборника“ уз критику ђенерал-мајора Гершељмана (коме је пуковник Драгомиров одговорио):

„ . . . . . Ген. мајор Гершељман размишљајући о „чланку „Веројетне промене у тактици итд.“, даје „им „опозиционски карактер“. Примећавамо, да „чланци с „опозиционским карактером“ никада не „би могли и не могу заузимати место у официјелном журналу једноме, као што је „Војени Зборник“, који има једине намере да литературним путем припомаже усавршавању војништва у нашој отаџбини и тим самим журити се да достигне намеру, коју је правитељство одредило. Примајући „оваке ствари у журнал свој, редакција вазда тежи, да „изазове разноврсна мњења војника своје земље, „те да се што разумније расправи ово или оно питање. При томе, поједина мњења нисаца, у разноврсним предметима војним, који долазе у „Војени Зборник“, савршено немају обвезујућег карактера за војнике, којима је службени рад одређен законима и правилима војним.“

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

„Ново толко то, што хорошо забыто.“

I.

Ми живимо у знатноме времену: војан догађај, ма колико значајан и ма где се збио, проноси се по свом изображеном свету, разјашњава се и тумичи на хиљаде начина; а по негда у са свим туђим земљама даје нови облик раду у свом државноме склопу. Осећа се неки страх и забуна, као баш пред неуклонивом бедом; сви просипљу медене речи о миру, а у исти мах оружају се од главе до пете. Изгледа нам, као да долази један од оних земана, који по каткад потресу човечији свет и за неспремност његову страховито га каштигују. . . . . А у многومه се има спремати: железњаци и телеграфи у стратијискоме смислу, жлебно оружје и оно што се оздо пуни у тактичкомме, — веома су јако изменили решење питања: **како да се за бој спреми оружана снага и како да се најзгодније употреби, да се реше политички задатци.** То се свуда осећа: још се не утишаше последњи одјаци Кенигрецке канонаде, кад готово у свима државама, великим и малим, полетеше на врат на нос да преобразе своје војне снаге. И питања, како да се оне склопе, повлаче не мање пажње.

При овоме, заједно са практичким упињањем да се постави војска у стање, које одговара савременим захтевањима и положају, — појављује се моћно теоријско кретање, које се жури да ово питање ишчупа из руку рутине и да утврди разумна начела устројства, држања и васпитавања војске.... У Француској се појављује човек, који се грађанском смелошћу

(ретком у нашем грешноме веку) решио отворити очи својим земљацима и показати им, е у њиховој војсци није све добро, као што они мисле, е упи-нања да је спољашње ојачају т. ј. да јој број уве-ћају, нису тешка; е накупити новац и у исти мах не имати кадра, значи ићи за добром вољом уобра-жења, а после које раније или касније излази горка истина проза. Велики изрек маршала саксонскога: „**није нужно да је војска велика, већ да је ваљана**“ нашао је себи тако сјајан доказ и раз-грањење у поменутоме делу, *) како се само може очекивати од човека са чисто бојним и администра-тивним искуством; и цена томе у толико је јача у колико писац њен смеде казати истину управо у очи, не гледећи на незадовољства одозго, на распаљење самољубља, толико раширенога у Вранцуској маси, доле.

И ово кретање мисли и ствари шири се и по свој Европи, премда и не пада баш тако јачо у очи; сви се преустројавају, сви траже савршеније и јаче начине да дочекају беду, ако им само суђено буде с њом се сударити.

У сред тога грозничавога пословања, ми се ре-шисмо да расправљамо питање: шта се нарочито има изменити у изображавању војске и у тактици њеној т. ј. у начину, како ваља радити у рату **) ? Ми ћемо ово питање решити према нашој снази, не мислећи толико да је потпуно, колико тежећи

*) *L'armée française en 1867.*

**) Нек не изгледа чудно, што се тактика маша у ствар, која се рата тиче. Јер, да војска буде добра за рат, ваља да је добра за бој, — а то је посао тактике, која испитује средства, којима ће војску изобразити. Пр. прев.

да изазовемо мњења наших другова о томе толико интересноме предмету. Да на овоме остане мисао, од које зависи судба хиљаде људи, никада не треба дозволити. (Наставиће се.)

Положаји.

Од Лера.

Одео други и последњи.*)

Поседање и обрана положаја, што су састављени из неколико земљишних предмета.

Пре но што ово питање расправимо, описаћемо неколико знатних положаја, а на име: **ватерловски** и **краонски**, који се највише ближе поменутоме теоријском идеалу; **фридлански**, који се најмање слаже с њиме, и **наизад кулмски** положај, и ако незгодан, али на коме опет одред руски од 15000 људи уздржа наступање 35000 Вранцуза, једино захваљујући својим високим наравственим особинама, којим потврдише ону главну основну мисао е успех у рату, у многим зависећи и од особина строја, и од особина положаја..... по највише зависи од саме војске, од својства човека, који је главан алат ратни, на чију се израду и изражење мора да обрати главна пажња.

1) Положај код **Ватрелова** (1815 г.). Њега је изабрао Велингтон да уздржи Наполеона (који је бриселским друмом наступао из Шарлеруа), и находило се на равној висини, која се зове **Мон-Сен-Женска** равна и протезао се од села **Мерб-**

*) Војин 1868 год. бр. 13.

Брена правцем бриселскога друма и даље на североисток. На 300 кор. од овога венца, на бриселскоме друму бејаше тврдињица Ла-Ге-Сент. 900 кор. јужно од те тврдињице одваја се од Мон-Сен-Жанске равни управо к југу брег, који се постепено спуштао ка бриселскоме друму. Овде се почињу две долине: једна к западу; она иде нешто северније од замка Хугомона и даље се састаје са долином, у којој је село Мерб-Брен; она друга долина иде на исток. У њој је тврдињица Папелот, Ла-Ге, село Смоен и замак фришермон. И долина ова полагаано сужавајући се кад дође у Ла-Ге постаје јаруга. На дну је своме блатна и у томе блату извире поточић Охен, који утиче у Лад, једну уточицу Диља.

Ево оваки бејаше положај, што га изабра Велингтон да Брисел заштити. Јужни део Мон-Сен-Жанске равни бејаше лице положају, кога заклањаху две долине; благе њихове стране веома помагаху ватреноме дејству, а замак Хугомон, тврдињица и села Ла-Ге-Сент, Папелот, Ла-Ге, Смоен и замак Фришермон, брањашу приступе ка положају. Тврдињица Ла-Ге-Сент налази се, као што је речено, на бриселскоме друму на 300 кор. од равни. На 18 минута западно од ње лежи замак Хугомон; к истоку такође за 18 минута налазаше се Папелот и Ла-Ге, а још 18 мин. источније село Смоен.*)

Преко положаја прелажашу ови путови: 1, друм

*) Замак Хугомон бејаше око 1.200 кор. пред главним положајем, тврдињица Папелот на 300 кор., Ла-Ге на 600 кор., село Смоен на 1.200 корака.

из Шарлеруа у Брисел; 2, нивелани друм, који се секао с првим у тврђи Мон-Сен-Жан и 3, сеоски пут из Охена у Брен-ла-Ле. Но пре но што изиђе на бриселски друм, пут иде врхом равни и на где-којим местима с обе стране ограђен је живом оградом. Прешав друм, пут се прокопава и иде у траншеје, која има где где дубине до 2 метра; траншеја се протеже читави 900 корака.

Иза положаја, бејаше тврђавица Мон-Сен-Жан, село Ватерло и смоенска шума уређена, кроз коју пролазе више путова. Но сви ови предмети не само не сметаху повлачењу, већ баш на против помагаху му, јер се из њих могаше лако отежавати нади-рање противниково.

И тако положај Велингтонов бејаше на равни (плато), која се стрмо спушташе ка непријатељу, а што особито припомагаше јакоме ватреноме дејству. Хугомон, Ла-Ге-Сент, Папелот, Ла-Ге, Смоен и Фришермон, које бејаху изредне тачке за упорно држање, заштићаваху приступе равни. Између њих бејаше таквих места, из којих се у згодно доба могаше врло красно испасти широким фронтом. Повлачење је слободно; за леђи земљишни предмети, који су били згодни да се из њих отежава наступање непријатељево; комуникација на све стране слободна. Даље, положај тај одговараше и саставу војске и њеној бројној снази (70.000, у који број додази 13.000 коњице и 159 топова; положај се протезао око једнога сахата, дубина му бејаше по сахата). Но при свој својој ваљаности, положај овај имађаше и опет једну веома важну махну, а то је: крила му не бејаху довољно сигурна. Истина, лево

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

крило у тактичкомем смислу не осигурано, било је бар сигурно у стратијискоме. У овоме правцу очекивала се помоћ, коју имађаше да доведе Прус Блихер. А да осигура десно крило, Веллингтон се досети да се нешто у десно растегне и једном дивизијом заузе Шасе Брен-ла-Ле, малену варошицу, која лежи 20 минута западно од деснога крила положаја, у долини речице Ла-Ген. (Наставиће се.)

Суваров.

(Из Милутина и Шмита).

(Наставак из бр. 13.)

Зачевши малима шалама и досеткама мало по мало постаде он прави чудњак: и у разговору и у писању, и у ходу па и у самој служби. Одбадивши већ опште примљене спољне ворме, Суваров ништа не рађаше ка други људи: говорио је испрекидано, и у загонетним фразама, употребљаваше своје особите изразе, кривљаше се и иђаше погнут. Као војник, дотерао је до крајности свој шпартански начин живота: устајући са зором, ишао је у кошуљки по логору, кукурекао је као петао, обједовао у 8 сати из јутра; претвараше се да не може сносити огледала, бојећи се да у њима сама себе не види. У оделу своме Суваров се такође не држаше опште ворме: често је у лето, кад је највећа препека, излазио пред војску са свим без капута; по који пут носио је белу китлу са црвеним оковратником. Главна му капа беше мали качкет са црним пером. У зимње доба, у најхладније дане

носаше летње одело, које називаше **родитељско**.

У пуку своме сам је учио своје војнике Аритметици, за њих је књиге саставио, у цркви је појао за певницом и читао апостол.

У опхођају са млађима својима Суваров такође имађаше особите системе: према свакоме строг беше у вршењу службених обавезности али се опет ближио својима млађима, шалио се с њима и забављао их својим заветимањем, у разговору са млађима, тражаше од њих уметности и смелости, одговора брзих и точних; реч **незнам** — беше строго забрањена. У један мах управљаше он на каквог војника или официра ма какво чудно, па макар и не баш пристојно питање, и одма му је ваљало на то одговорити: ко одговори оштро, зрело — тај је **молодец**, **разумник**; ко се збуни и замисли се, а не одговори — тај је **немогузнака**. Обичне фразе лукавства, сумњања, лагања и неопредељених одговора он је крстио својим особитим терминима: „лживка, лукавка, вјежљивка и т. д.“

И у обучавању свога пука Суваров беше чудњак. На један пут искупи га ноћу и предузме поход; води га неколико дана без одмора, гази плитке реке а превози се преко дубоких држи војску у строју на најачем мразу или највећем жару. Једанпут пролазећи крај једнога манастира у околини **Нове Ладогe** изненадно заповеди он своме пуку да нападне тај мирни стан и зидове је освајао по свима правилима. На Суварова се и тужише због таквих ствари; али се све праштало томе **чудњаку**.

И доиста Суваров својим особинама достиже предпостављене цели: о њему почеше већ да го-

воре у Петрограду; безбројне анегдоте о њему дођоше већ и до саме царице. Али владарка ова, познавајући Суварова као даровита човека и одлична пуковог команданта милостиво је слушала такве разговоре о њему. Проницавно око Катарино уметло је да открије у Суварову истинска достојанства, под комичном маском, коју је он на се узео. Свакога другог таква маска начинила би смешном будалом; Суваров на против, умео је заслужити општег уважања, а особито знао је задобити код војника неограничене љубави; они њега не зваху другаче, већ рођеним оцем своим. Сви потчињени, који имадоше прилике да ступе у ближе одношаје са Суваровом, постадоше фанатички приврженици његови. У ствари је то, да је у целом раду Суваровљевом, у речима његовим, па и у самим шалама и зановетању, испод чудног покривала увек провиривао особити, изворни ум: здрав, у исто доба ироничан — такав ум, који је много својствен рускоме човеку. И доиста, Суваров по природи беше, може се рећи, прави тип рускога човека: код њега се у најјаснијим цртама могаху видети сва одлична својства руске народности, а поред тога и у спољном животу својме, стараше се да што ближе буде руском простом човеку и војнику: он се строго држаше свију њихових навика и обичаја, умео је врло вешто да влада њиховим језиком и да се навикне на њихов начин живљења. (Наставиће се.)